

Sociaal en Cultureel Planbureau

Methodologische geleide

bij de publicatieserie *Maatschappelijke gevolgen van corona*

Martin Olsthoorn

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, juli 2020

Inhoud

Achtergrond.....	3
Publicaties.....	4
Methode.....	5

Achtergrond

Begin dit jaar werd Nederland getroffen door het coronavirus, dat in korte tijd tot veel besmettingen en sterfgevallen leidde. Zoals ook elders leidde deze gezondheidscrisis op zichzelf, en via de getroffen beleidsmaatregelen ten behoeve van de inperking van het virus, tot een economische crisis. De diepte en duur van deze economische crisis zijn nog onzeker, niet in de laatste plaats omdat het virus, dat nu onder controle lijkt, weer de kop op zou kunnen steken.

Zelfs met alle onzekerheden zijn er op basis van bestaande kennis en in het licht van het zich aftekenende beeld al risico's en kansen op de korte termijn te onderscheiden. In de publicatieserie *Maatschappelijke gevolgen van corona* agendeert het Sociaal en Cultureel Planbureau de mogelijke gevolgen van de gezondheidscrisis en economische crisis voor groepen burgers.

Hierna lichten we kort de publicaties en de methode toe.

Publicaties

Deze publicatieserie valt in vier delen uiteen. In een eerste deelpublicatie richten we ons op de gevolgen van de gezondheids crisis en economische crisis voor de psychische gezondheid. In de tweede publicatie bezien we de mogelijke economische gevolgen van de crises op het gebied van scholing, werkverlies, armoede en problematische schulden. In de derde publicatie bespreken we de mogelijke gevolgen op het gebied van de houdingen van groepen burgers ten opzichte van elkaar en ten opzichte van instituties. In de vierde en laatste publicatie maken we een inschatting van de gevolgen die de crises kunnen hebben voor de sociale contacten tussen mensen.

Methode

In deze serie publicatie baseren we ons grofweg op drie vormen van evidentie.

- 1) Ten eerste kijken we naar de gevolgen die eerdere crises hadden op de domeinen die we bestuderen. Dit kunnen gezondheidscrises, economische crises en sociale crises zijn of andere min of meer exogene schokken (natuurrampen, aanslagen, etc.) die een effect kunnen hebben op de domeinen die we bespreken. Hoe toepasbaar een crisis of schok is, is afhankelijk van het onderwerp dat we bespreken. Van de SARS-epidemie kunnen we bijvoorbeeld iets leren over de gevolgen van pandemieën voor de psychische gezondheid, van de economische crisis en recessie van 2008 en 2009 over de gevolgen voor werk en inkomen, en van de ramp met de MH17 over de houdingen van burgers in de nasleep van een dergelijke gebeurtenis. Over het algemeen geldt hierbij dat hoe minder de exogene schok en de context waarin die plaatsvond op de huidige crisis in het Nederland van nu lijkt, hoe beter we na moeten denken over de toepasbaarheid van de resultaten in de huidige situatie.
Om de gevolgen van eerdere crises in te schatten beschouwen we relevante literatuur. Dit betreft peer reviewed onderzoek in wetenschappelijke tijdschriften, wetenschappelijke boeken en grijze literatuur. Er gaat geen specifieke voorkeur uit naar kwantitatief of kwalitatief onderzoek. Wel zal in de notitie over de economische gevolgen naar verwachting de nadruk meer liggen op kwantitatief onderzoek, terwijl in een notitie over de sociale of culturele gevolgen kwalitatief onderzoek een grotere plaats heeft. Tot slot hebben we ons niet a priori beperkt tot onderzoek in westerse landen: Azië en Afrika zijn niet onbekend met epidemieën en economische crises, dus het is waardevol om dat onderzoek te raadplegen. Wel geldt in zijn algemeenheid dat hoe minder de onderzochte context op het Nederland in de crises van nu lijkt, hoe terughoudender we zijn geweest met de vertaalslag.
- 2) Ten tweede hebben we gebruikgemaakt van gegevens over het Nederland van net vóór de crisis, zoals gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en data verzameld door het SCP zelf. Deze gegevens zijn doorgaans van hoge kwaliteit en goed bruikbaar.
We onderscheiden registerdata en surveydata. Registerdata zijn over het algemeen betrouwbaar en dekken een groot deel van de populatie. Wat betreft surveydata stellen we dat ze de wetenschappelijke toets der kritiek doorstaan wanneer zij voldoen aan de criteria zoals uiteengezet door het CBS in Bethlehem (2012). De belangrijkste criteria waren dat het survey is gebaseerd op een kansensteekproef (d.w.z. de kans dat elke eenheid uit de doelpopulatie een gekende kans groter dan 0 heeft om in de steekproef terecht te komen in de doelpopulatie, zie: Cornesse et al. 2020)) met een acceptabele respons en een onderzoeksverantwoording waar dit alles in terug te vinden is.¹
- 3) Het beeld van de crisis dat zich nu aan het aftekenen is, is van grote waarde voor het vormen van verwachtingen over het verdere verloop: het bevestigt of ontkracht de verwachtingen die we hebben o.b.v. evidentie zoals genoemd onder 1 en 2, en kan nieuwe inzichten verschaffen. Door de grote en urgente maatschappelijke behoefte aan gegevens in deze crisis, is veel onderzoek onder hoge druk gedaan en voldoet daarom niet aan de eisen die binnen de surveymethodologie aan surveyonderzoek worden gesteld. We onderscheiden onderstaand

---

¹ Zie: Bethlehem, J. (2012). *Peilingen beoordelen; een checklist*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. En zie: Cornesse, C., Blom, A.G., Dutwin, D., Krosnick, J.A., De Leeuw, E.D., Legleye, S., Pasek, J., Pennay, D., Phillips, B., Sakshaug, J.W., Struminskaya, B., Wenz, A. (2020). A Review of Conceptual Approaches and Empirical Evidence on Probability and Nonprobability Sample Survey Research, *Journal of Survey Statistics and Methodology*, Volume 8, Issue 1, Pages 4-36.

typen onderzoek en gebruiken ze zoals aangegeven. De criteria waaraan onderzoek dient te voldoen, zijn wederom die van Bethlehem (2012).

- a. Registergegevens van het CBS en publicaties op basis daarvan die verschenen zijn sinds het uitbreken van de crisis, doorstaan wat betreft de dataverzameling de wetenschappelijke toets der kritiek. Dergelijk onderzoek is binnen de besproken publicatieserie een belangrijk onderdeel van de bewijsvoering.
- b. Wat betreft gegevens die sinds het uitbreken van de crisis in peilingen verzameld zijn en publicaties die daarop gebaseerd zijn, onderscheiden we twee vormen²:
  - i. Gegevens die verzameld zijn door middel van een kanssteekproef vormen een belangrijk deel van de bewijsvoering. Voorbeelden zijn de surveys die CBS en SCP periodiek afnemen, en veel onderzoek op basis van het LISS-panel. Wel is het van het onderzoeksontwerp en de respons afhankelijk of we op basis van dit type onderzoek ook uitspraken kunnen doen over moeilijker te bereiken groepen.
  - ii. Het gebruik van analyses op basis van gegevens die niet zijn verzameld op basis van een kanssteekproef, dient hoogstens als aanvulling op een wetenschappelijk gefundeerde bewijsvoering. Het merendeel van de dataverzamelingen die sinds het uitbreken van de coronacrisis zijn gehouden, vallen in deze categorie. Omdat dergelijk onderzoek serieuze beperkingen kent m.b.t. de generaliseerbaarheid van effecten en de betrouwbaarheid van puntschattingen, beperken we ons in alle gevallen tot de richting van de effecten die deze onderzoeken constateren.
- c. Columns, krantenartikelen en wat dies meer zij, gebruiken we hoogstens ter illustratie. Wanneer zij leunen op verantwoord onderzoek, verwijzen we direct naar dit onderliggende onderzoek.

---

² Dit onderscheid kan ook gemaakt worden m.b.t. gegevens die verzameld zijn voor de crisis, maar de alomtegenwoordigheid van flitspeilingen in de afgelopen maanden maakt hem vooral nu relevant.